

1968, 23. květen, Praha. - Záznam z jednání delegace předsednictva ústředního výboru KSČ a přípravného výboru Československé sociální demokracie.

Záznam o jednání delegace předsednictva ÚV KSČ a přípravného výboru čs. sociální demokracie dne 23. května 1968 na ÚV KSČ v Praze

Přítomni: Smrkovský, Kriegel, Indra - za předsednictvo ÚV KSČ,
Bechyně, Čoupek, dr. Veverka, Munzar, Janýr - za PV čs. sociální demokracie

Jednání zahájeno 9.10 hod.

Smrkovský (jako svolavatel) představuje přítomné a Pošustu uvádí jako zapisovatele.

Jednání zahajuje Smrkovský konstatováním, že ho Bechyně dvakrát navštívil. Poprvé mu Bechyně sdělil, že bývalí činitelé sociální demokracie se rozhodli obnovit činnost strany - vyjádřil k tomu svůj negativní názor. Při druhé návštěvě přichází Bechyně s tím, že tlak členstva je takový, že není síly, která by vzniku strany mohla zabránit. Smrkovský upozornil, že tento čin pokládá za nesprávný, ale že v této situaci nemůže jednat sám, tak dochází k dnešní schůzce. Bechyně ať jednání zahájí.

Bechyně: Nás pět tvoří přípravný výbor pro obnovení činnosti sociální demokracie. Dne 15. května navrhl Smrkovský poradu čtyř až pěti členů předsednictva KSČ se stejným počtem členů přípravného výboru sociální demokracie na den 17. května. Lituji, že k uskutečnění porady dochází teprve dnes. Bechyně sděluje, že dne 18. května t.r. předložil PV čs. sociální demokracie dopis ÚV NF v Praze, do rukou jejího předsedy dr. F. Kriegla, o svém rozhodnutí obnovit činnost čs. sociální demokracie, čímž pokládá fakt obnovení činnosti strany po formální stránce za ukončený. Sloučení čs. sociální demokracie s KSČ v roce 1948 bylo v rozporu s organizačním řádem, nebylo provedeno sjezdem a neodpovídalo vůli většiny členů. Strana je stále členem NF, proto nejde o její založení, nýbrž o obnovu její činnosti také v Národní frontě. - Zde však nemá být diskutováno o právní stránce problému, nýbrž o politické skutečnosti, již vstup sociální demokracie do současného politického dění je.

Akt sloučení obou stran pokládáme od počátku za neplatný, vždy jsme se stavěli proti ztotožňování státu se stranou. Vyřazení čs. sociální demokracie z politického života a pozdější perzekuce jejího členstva jsou jednou z deformací minulých let a tvoří současně jednu z příčin, které tyto deformace umožnily. Za námi jsou dlouholeté žaláře, mrtví soudruzi ve věznicích, zemřelí synové a otcové, za námi je oněch odporných dvacet let strachu a hanby, za nichž někteří ztratili naději, že lidé v této zemi mohou být ještě šťastni. Ale přes všechnu tu hrůzu chceme skončit s rekriminacemi, které by mohly vést k hněvu a dalším chybám. Věnujme se úvahám o tom co dělat, aby to, co jsme prožili, se již nemohlo opakovat.

Stal se totiž zázrak. Od ledna tohoto roku se ukazuje, že celá řada předních soudruhů v KSČ i prostého členstva se svým smýšlením i jednáním nám, sociálním demokratům, velmi přiblížila. Je zde na místě, aby námi byl vysloven obdiv a také úcta k těm statečným lidem v KSČ, kteří v lednu zahájili proces obrody ve straně. A v nás vznikla naděje, že je zde možnost uskutečnit socialismus, který je pro nás s demokracií, svobodou, humanismem a tolerancí spjat v jeden celek. Domníváme se, ba dokonce doufáme, že vedoucí úloha KSČ jdoucí touto cestou je v praxi potvrzena. Nu a o tom všem se právě s vámi chceme poradit.

Bechyně končí: Je to poprvé, co se ve světě schází reprezentace komunistů a sociálních demokratů ne proto, aby si ublížili, ale aby bok po boku dokončili, co bylo započato.

Smrkovský: V žalářích jste nebyli jen vy, ale i my. Shodou okolností jsme byli vězněni se soudruhem Bechyně společně. My jako komunisté jsme rozhodnutí toto všechno napravit. Byli jsme to my, komunisté, kteří k tomu dali podnět a dokončíme to bezezbytku. Po únoru 1948 vpochovalo do KSČ statisíce příslušníků jiných stran, začali dostávat funkce, získali ve straně pozice, z nichž často odcházeli komunisté. Na tom, co se dělo, se nepodíleli jen komunisté, ale i ti, kteří byli před nedávnem v lidové straně, národněsocialistické i sociálnědemokratické, i ti ostatní. Všechno to, co bylo, nejde tedy jen na účet KSČ, ale i na účet těch, kteří přišli z jiných stran a měli čerstvé legitimace KSČ. Vítáte dnešní obrodný proces. My komunisté jsme na sebe vzali obrovskou odpovědnost. V historii

socialismu jde o etapu vpravdě historickou a každý špatný krok by mohl vést k neblahým koncům. To jsem chtěl předeslat.

Použili jste výraz představitelé KSC a sociální demokracie. Nevím, zda jste o tom přesvědčeni, nebo z neinformovanosti. Těch, kteří s námi chtějí mluvit jako reprezentanti sociální demokracie, je více. Říkáte-li si reprezentanti - nepřivlastňujete si mandát, který nemáte?

Říkáte, že sloučení bylo fingované a že podáním memoranda se sociální demokracie vzbudila k životu a že můžete navázat na to, co bylo před sloučením.

Bechyně: Považujeme se za reprezentanty. Že se hlásí i jiní naši soudruzi, je dokladem životnosti této myšlenky.

Kriegel: Jestli vycházíte z kladů vývoje, který jsme u nás nastoupili, musíte si položit otázku, zda nám chcete v tomto vývoji pomoci, nebo ho ztížit. Už při setkání s vašimi zástupci na sekretariátě ÚV NF jsem položil otázku, jaké jsou vaše programové cíle?

V otázce sloučení vycházím z účelu. A otázka stojí tak, zda máme nyní tříštit síly. Řekl jsem, že jakýkoliv pokus o novou organizaci je tříštěním sil. Vytvořili jsme podmínky pro vývoj, a nikoliv pro tříštění sil. Jde-li vám o pomoc - netříštíte síly. Každá akce vyvolá protiakci. Nová strana nám nepomůže. Náš program je dostatečně široký a je to otevřený program. Můžeme se na něm sejít. Má-li vaše činnost směřovat k obnovení soukromého vlastnictví, pak se naše cíle neshodují. Když založíte sociální demokracii, přijdou živnostníci, agráři a demokratická strana na Slovensku. Chcete jim v tom pomoci? Komunisté nejsou v situaci, aby abdikovali. Hovořili jste o partnerství. Ale partnerství má své váhy. Představte si to: tak velká strana a tak malinká. Nehodláme nikomu předat moc.

Nebylo by dobré přistupovat k této otázce z hlediska citů a vzpomínek. Bylo vám ukřivděno a to na vás také působí. Ale uvědomte si, že demokracie nynější nemůže být demokracie předválečná. Obnovení sociální demokracie však znamená obnovit starou politiku agrární koalice.

Čoupek: Byl jsem členem ÚV a nikdo se mne na sloučení neptal. Byli jsme odstraněni násilím. Nechceme tříštit síly. Uznáváme v současné situaci KSC za vedoucí sílu. Boj za lidství je náš boj a v tom vás budeme podporovat. Dnes máte ve straně převahu. Ale nemusíte ji mít za pět let. S námi ji mít budete. Nechceme se vrátit k soukromému kapitalismu, jsme socialisté jako vy. Nejsme Sokolové, K 231 ani agráři. Když bude třeba, budeme proti nim jako vy. S námi půjdou ti, kteří jsou indiferentní, kteří chodí s rukama v kapsách a s vámi nikdy nepůjdou. Nejde nám o osobní rehabilitaci a o peníze, ale o to, aby se už nevrátilo to svinstvo, které bylo do roku 1960.

Veverka: Připomíná, že jsme dělali společně akce již dříve. Nedá se říci, že z naší strany nebylo dosti dobré vůle. K otázce reprezentativnosti říká, že nás není jen pět.

Za války jsme tvořili společnou frontu a chtěli jsme ji dělat i potom. Nebyli jsme to my, kdo někdy frontu rušili. Jednota dělnické třídy předpokládá i ostatní formy boje. Jde o to, aby jednota dělnické třídy byla pevná a trvalá. Zatím není.

Munzar: Stáli jsme při vás, když jste obrodnou cestu nastoupili. Sloučení nepřekonalo rozpory, nenastalo ideologické sblížení. Obnovení činnosti sociální demokracie má význam i pro mezinárodní dělnické hnutí, kterému by nesporně prospělo, kdyby se projevila [?] mezi komunisty a sociálními demokraty. Jde o to vytyčit takovou cestu, která by obnovila důvěru v co se dvacet let věřilo. Rozhodli jsme se, abychom se o cestě důsledné demokracie s vámi dohodli. Nemůžeme vám však pomoci tím, že vstoupíme do KSC.

Janýr: Říkáte, abychom to dělali pod jednou střechou. Pro nás je tím barákem stát. A v tom baráku bydlí různí nájemníci. Není možné, aby spolu bojovali, ale je nutné, aby se dohadovali. Všichni nájemníci musí mít stejná práva. Je dnes nutné obnovit důvěru, že tuto možnost mají.

Říkáte, že váš program je dosti široký i pro nás. Je. Mohl by být o něco užší a konkrétnější. Četl jsem nedávno jeden váš program. Byl z roku 1966 a zhrozil jsem se, jak málo se z něho uskutečnilo. Ptáte-li se, co chceme dělat, tak tedy budeme kontrolovat, abyste ten program skutečně realizovali. A chcete-li vědět, v čem se váš program od našeho liší, tedy v tom, že jsme pro pluralitu stran. Jsme pro takový systém volebního řádu, který by volbu zaručil, a tím právě obnovil důvěru v další vývoj.

Bechyně: Z historie tohoto století víme, že tam, kde z veřejného života v Evropě zmizela sociální demokracie (a příčinou jejího zániku byla vždy nějaká forma násilí), zmizela také demokracie, svoboda občanů, časem zmizel i blahobyt i další cenné hodnoty života. Místo nich se rychle dostavily

násilí, teror, koncentrační tábory, šibenice, chudoba, duchovní zaostalost, často válka a řada jiných nepěkností. Na druhé straně v těch zemích, kde sociální demokracie existuje a má dostatečný vliv, mohou i komunistické strany svobodně pomáhat k ještě větší spokojenosti a blahobytu svých spoluobčanů. Snaha o obnovení sociální demokracie u nás je tedy výsledkem politické zkušenosti.

My nejsme schopni zastavit živelný vznik své strany. Řekl jsem to Smrkovskému zavčas a naše jednání je důsledkem této skutečnosti.

Jednotu celé národní společnosti nelze uskutečnit v jedné straně. Vy, komunisté, máte přece s tím svoje dvacetileté zkušenosti. Snad po nějaký čas lze docílit hřbitovního ticha, občanské lhostejnosti, apatie - ale jednoty nikoliv.

A proto musí přijít vždy obrodny proces. Vy, komunisté, v dnešní situaci vůbec nejste schopni dostat celý národ pod jeden deštník, chcete-li skutečně jít cestou demokracie, svobody a humanismu. Jedině ve spolupráci s námi se může podařit usměrnit ty záhadné síly, které zde vznikají, a uskutečnit, co máme společně na mysli. Nedovedu si představit, že po zkušenostech, které máte sami se sebou, si to nedokážete uvědomit.

Indra: Ani ve snu nás nenapadlo, abychom s vámi jednali z pozice síly. Ale jediná politická síla, která je schopná něco změnit, je KSČ. To, jak vidím, přiznáváte. My jsme toho názoru, že sociální demokracie je překážkou tohoto procesu. Chceme ale odstranit spáchané křivdy a v rehabilitačním procesu dbát, aby případy sociálnědemokratických skupin nezapadly.

V dubnovém předsednictvu jsme se usnesli, že z pozic socialismu neustoupíme. I v buržoazní demokracii strana bojuje o svoji pozici. Ve včerejším předsednictvu jsme projednávali o naší představě NF. V celospolečenských organizacích jsou významné síly. Lidovce a socialisty nelze srovnávat s takovou silou, jakou je ROH, Svaz žen, SPB, JZD. My u nich předpokládáme oponenturu, ale i spoluúčasť a povinnosti. Nechceme se vrátit před únor [1948]. Tyto akty my nemůžeme změnit. Nutně by to znamenalo odbourat i to dobré.

Jsmen nuceni s vámi diskutovat jako s jednou skupinou, těch je více, nejen sociálnědemokratických, ale i jiných. Logika je taková - když z KSČ odštěpíme sociální demokracii, dříve nebo později upadneme do partajničení, při naší a vaší nejlepší vůli. Obnovení takového stavu by byl ústup z toho, co již bylo dosaženo. Budeme nuceni se bránit a pro ten politický boj získáme podporu. Ale mohlo by nás to vrhnout před leden.

Kriegel: Byli jsme v neděli na Řípu. Tleskalo nám tam 80 tisíc lidí. Máme mezi lidem důvěru. Sledujeme jejich nálady.

Stojíme před řadou úkolů a ty je nutno řešit. Musíme si položit otázku o objektivní nutnosti sociální demokracie. Každá strana musí vyrůstat tam, kde jsou pro to potřeby, nejen z nutnosti kontroly.

S Bechyněm nemohu souhlasit v tom, že se jednota dělnického hnutí nemůže uplatnit v jedné straně. To je jen jedna tvář věci. Je nutné vidět i tu druhou, a nemůžeme popřít, co na tom je pozitivního, zda jsme nebo nejsme schopni usměrnit masu národa. Ani při 31 partajích za první republiky se to neusměrnilo. Jednota není partajnictví. Jednota je v politických koncepcích. A tady je nutno říci, že naše generální linie nebyla katastrofou, jak jste řekli.

Ze slov Janýra vidím, kam by to vedlo. Jakmile byste jako strana byli, ty čtyři, kteří to myslí upřímně, odstraní a začne to dělat s těmi mladými. (V příspěvku Janýra ten řekl, že obnovení není věc sentimentu, to, že tu jsou především staří funkcionáři, je výsledkem toho, že vycházíme z kontinuity. O stranu projevují zájem i mladší a jsem přesvědčen, že ti budou hlavní oporou.

Janýr: Soudruhu Kriegle, to není řečeno fér.

Bechyně: Přirozeně, že nezapomínáme a nepopíráme, že za dvacet let vznikly také věci kladné. Naopak - jednou z nich je beztřídní společnost, posuzujeme-li tuto skutečnost jen z pozice vlastnictví výrobních prostředků. Musíme se však také zabývat tím, co se zde dělo, ne vinou vás přítomných, ale vinou vašich předchůdců. KSČ se v dnešní neutěšené pozici nenachází proto, že uskutečnila beztřídní společnost, ale v první řadě proto, jakých metod při své dvacetileté vládě používala. Vždyť vy sami, ale také ostatní komunisté a hlavně dělníci se nyní, když se teprve teď o tom dovídají, se za tyto metody stydí a snaží se, stejně jako vy, od nich se distancovat, protože mají pocit odpovědnosti. Jste jako strana slabí přes to, co dobrého a užitečného se za ta léta uskutečnilo.

My nechceme tříštit dělnické hnutí, chceme usměrnit ty síly, které z té etické vzpoury vznikly. Já sám mám pochybnosti, že po cestě demokracie a občanské svobody jste sami jako strana schopni naplnit socialistickou společnost.

Indrovi nerozumím. Budete-li činit obnovení sociální demokracie překážky, neobejde se to bez násilí a dostanete se tam, kde nechcete být a my také. Vám chybí vyřešení jedné zásadní úvahy - nejde přece o stranu, tím méně o jakési partajnictví - jde o humanismus, svobodu, demokracii - jde o lidské štěstí, jehož uskutečněním je socialismus.

Ve spolupráci komunistů a sociálních demokratů se otvírají široké výhledy daleko za hranice této malé země. Bude to pomoc našim i vašim lidem všude a ve všem. To nechápete? Řešíme v malém něco, co bude jednou velkým historickým činem.

Janýr: To, jak reagoval na má slova s. Kriegel, nebylo fér. Jsem zvyklý zdůrazňovat hlavně rozpory a vyhrocovat je. Nemá smysl deklarovat si všechno to, co bylo dobré, řekneme-li tu, že něco dobré nebylo. Co bylo dobré, víme. Jde o to, co dobré nebylo, to je nutné říkat, abychom se dostali kupředu. Soudruh Kriegel říkal, že studujete nálady. Studujete - dokonce vědecky. Ale pak dobře víte, jak skeptické je veřejné mínění, podle tohoto výzkumu na NF.

S. Indra říkal, že je tu ROH, Svaz žen atd., ty že jsou zárukou demokracie. To také říkal Mlynář a za 14 dnů přišel na to, že to nepostačuje. Když volím odborového funkcionáře, volím takového, kdo hájí mé odborářské zájmy. Když budu zahrádkářem, budu volit toho, kdo hájí mé zahrádkářské zájmy. Ani jeden nemůže hájit mé politické zájmy.

Mluvíte o boji o moc. Domníváme se, že demokracie není jen boj o moc, že je to především spolupráce a dohoda. Vědomí všech, že to, co se děje, se děje z jejich vůle a s jejich souhlasem. Svět trpí pocitem odcizení... Abychom ho odstranili, musíme vytvořit vědomí, že nikdo tu nežije vyděšen ze společnosti.

Pošusta: Bylo by to posílením retardačních sil. Je to otázka subjektivního přesvědčení. Nepochybují o tom, že jste upřímní, ale je nutno vidět objektivní skutečnosti. Socialistické hnutí ve světě neočekává posílení svých pozic ve vzniku sociální demokracie, ale právě v tom, že jednotné socialistické hnutí našlo tu schopnost obrátit se k demokratickému socialismu. Nevím, je-li vám známo, že Pittermann se vyjádřil tak, abychom se vyhnuli konfliktním situacím, které by vedly k retardaci.

Čoupek: Udělali jste věci, které nemůžeme pohanět. Vy tvrdíte, že chceme tříštit, my, že chceme posílit. Měli jste monopolní postavení. Spousta věcí se pohoršila a ukázala se nelidskost, jaká je v málokterém státě. My vás nechceme omezovat ve vaší činnosti, nechceme to dělat proti vám. Když lidé budou vidět, že nejen vy, ale i my jsme pro to...

Bechyně: ... bude to síla, kterou nikdo neodolá.

Čoupek: ... chceme se zařadit do postupu s vámi s výhradou kritiky. Bude to posílení toho, co jsme započali. V národě bude uspokojení, že té svobody a demokracie bude stále více.

Smrkovský: To, co se stalo s námi, stalo se s některými z nás. Nabízíme vám ruku - můžeme o tom hovořit. Ale nikoliv na základě strany. Jsme si vědomi profanace NF a zabýváme se tím. Bechyně řekl, že nyní přišla chvíle, kdy lze navázat na to, co bylo před sloučením. Munzar dodává, že my, nové vedení, jsme na křižovatce a že jsme zaváhali a že je nebezpečí recidiv.

Prožíváme takové dny, kdy nesmíme podcenit nebezpečí. Ani to nepřeceňujeme. Nezáleží jen na vedení strany, na našich subjektivních názorech. Proces demokratizace komunistická strana z ruky nepustí. Chceme splnit to, co jsme deklarovali. Řekneme celému národu, že odpovědnost neseme především my. Zajistíme jeho průběh a jeho cíle.

Můžeme dále jednat o nápravě minulosti, o podílu na veřejném životě, ale ne jako samostatné strany. To by byla exploze a dělnictvo nám řekne, že revoluce je prohraná a že ji jde zachraňovat. Neberte to jako vyhrožování, to nechceme vypustit z úst.

Bechyně říká, že sociální demokracie vznikne, ať chceme nebo nechceme... Můžeš to říkat, chápu to jako že nás chcete postavit před hotové činy. Nemůžeme Vám dát záruky, že to nebude mít takové následky, že se nebude diskutovat u stolu, ale že do toho budou mluvit masy. Každé narušení cesty, kterou jsme nastoupili, vaším činem by to bylo narušení, mohlo by se to vrátit do poměrů, které nechceme...

Právo považovat se za vedoucí sílu je výsledkem revoluce. My abdikovat nebudeme. Narazíte na náš rozhodný odpor. Sejděme se znovu, abychom hovořili, jak najít konkrétní možnosti jak nejen vás pět, ale všichni se mohli podílet na politickém životě.

Čoupek: Chtěl bych se na něco zeptat. My budeme stranu organizovat a řekni nám, jaké má ministerstvo vnitra prostředky, aby nám v tom zabránilo? My se zastavit nemůžeme.

Kriegel: Do ledna jste se mohli zastavit a teď nemůžete?

Smrkovský: Nikdo tu nemluví o ministerstvu vnitra.

Čoupek: Když se zastavíme my - vstanou druzí.

Bechyně: Musím se zeptat. Domnívám se, že nemáme možnost se zastavit. Odpověz: Kdo nás zastaví a proč?

Smrkovský: Kdyby došlo k zakládání stran...

Bechyně: Mluvíme tu jen o sociální demokracii.

Smrkovský: Jakmile budete vy, budou i další. V takovém případě by u tohoto stolu neseděli ani Smrkovský, ani Indra, ani Kriegel. Důsledky nechci vidět.

Bechyně: Chcete jednání s námi ukončit?

Smrkovský: Ne. - Ukončit jednání o sociální demokracii, ne o vašem zapojení do politického života. Od roku 1948 jsem nezažil tolik spontánní víry a proseb, abychom se od nastoupené cesty nedali svést. To se nedáme a před národem tu garancii berem.

Bechyně: O vašem stanovisku budeme jednat. Pravděpodobně se rozhodneme dát o tom veřejnosti zprávu. Domnívám se, že tento rozhovor nemá být poslední a že by měl pokračovat po zasedání ÚV KSČ.

Smrkovský: Souhlasím ve smyslu, jak jsem říkal.

Bechyně: Myslím ve smyslu obojím.

Smrkovský: Půjdeme k takovému jednání s dobrým úmyslem jak najít cesty.

Kriegel: Dokud jednáme, mělo by to mít důvěrný charakter.

Bechyně: Snad to uveřejnění bychom měli udělat po zasedání ÚV KSČ.

Smrkovský: Snad vůbec ne.

Bechyně: Jestli máte obavy, že vás chceme zbavit moci a vedoucí úlohy, tedy tě ubezpečuji, že je nemusíte mít.

Zakončeno: 11.55 hod.

ÚSD, Sb. KV ČSFR, A 395, 23.5.1968. - Xerokopie strojopisu A4, 6 s.